

НЯХАЙ ЖЫВЕ І ПАСЕЦА БЕЛАРУСКАЯ ПТУШКА... БАКАС!

Некалі даўно мне давалося ня-мала пакалясіць па вёсках раёна, а значыць паслухаць мясцовыя гісторыі, выпадкі, забабоны, байкі... Най-больш спадабалася адна, пачутая ад жыхароў вёскі Жмурнае гадоў мо 40 таму, калі сяло яшчэ гуло! Жыхары яго — людзі разумныя, шчырыя, гумарныя — умелі працаваць, умелі песні спяваць, гасцей прымаць і байкі расказваць. Я вольна такую пачуў.

Было гэта даўно, яшчэ пры царях. Вёска размяшчалася на невялікім узгорку сярод балот, і балот тых было куды болей, чым лесу. Цяжка жылося людзям. Але ж вольны пракапалі канал, падсушылі балоты. Болей стала зямлі для ворыва, для выпасаў ды сенакосаў, адпаведна ў вясковую болей жывёлы, а жывёла ў хляве — дабрабыт у хаце...

Аднак ненадоўга ён там затрымаўся, бо здарылася няшчасце: за часціла на ўгоддзі птушка, ды такая ж вялікая, што лятала над сялом і закрывала сабою сонца, крыламі ўзмахвала і са стрэх злятала самома... Жывёла баялася яе нават больш, чым вайкоў: раўла, уцякала з пашы. Каровы не давалі малака, а сенакосы птушка стапала так, быццам турэцкая конніца па іх праехала.

Трэба было нешта рабіць, і вясковыя пайшлі да старога паляўнічага, які ў свой час служыў у царскай арміі, нават ваяваў з французамі... Ён адзіны ў сяле меў прывілею — трымаў дома стрэльбу.

Дзед даўно быў стары і хворы, але ж яго кароўка таксама хадзіла ў ступку — згадзіўся дапамагчы. Найперш загадаў нарубаць тоўстага дроту, бо шроту ў яго не было, не шкадуючы пораху, зарадзіў стрэльбу, прывязаў да правага пляча падушку, каб зменшыць аддачу, і пайшоў на самае высокае месца — на Лысу гару (гэта цяпер там лес парос, а тады была голая, як калена), каб здалёк убачыць ворага і лацвей стрэліць.

Тры дні і тры ночы не спаў дзед, але ж дачакаўся моманту і... пацэліў! Падстрэліў бекуса! Праўда ўпаў ён

акурат... у канал і тут жа перакрыў яго. Вада, пакуль вясковыя збегліся, каб выцягнуць птушку, паднялася аж да Кавыжава, пачала тапіць агароды, а ўніз, да Лельчыц, пацякла кривавая рака.

Людзі, усе разам, цягнулі бекуса рукамі — не далі рады, прыгнелі тры пары валоў, зачалі моцнай канальняй вяроўкай, але і яна не вытрымала... Знялі ланцугі з калодзежаў і толькі так дасталі птушку на бераг.

Жанчыны ўзяліся скубці яе і наскублі цэлы стог пер'я (хтосьці мо і дагэтуль спіць на падушках?). Мужчыны ж нарубалі з бекуса сем бочак мяса і на радасць запыталі гасцей з навакольных вёсак.

Тры дні ў сяле было свята: месцічы ўсхвалялі стрэльца, частавалі гасцей і расказвалі ім пра бекуса, пра сваю перамогу...

З тага балю жыхароў вёскі Жмурнае і празвалі — бекусы. Ніякай ганьбы ў гэтым слове няма, бо невялікая балотная птушка (памерам з дзятла) насамрэч называецца бакас...

І байкі такой, мусіць, нідзе няма — ні ў іншым сяле, ні ў кніжцы, ні ў інтэрнэце... А гэта, на мой погляд, дарэмна, бо па сваім каларыце, удамым спалучэнні сапраўднага з вымыслам, адлюстраванні прыродных умоў, заняткаў і нават характараў людзей байку можна ўносіць у зборнік фальклору краіны.

**Аляксандр Маскалевіч,
г. п. Лельчыцы.**

ВОЧЫ БАЧЫЛІ, ШТО КУПЛЯЛІ?

Мае бацькі (светлай памяці!) вельмі любілі ўспамінаць, як калісьці, яшчэ да вайны, жаніўся мамін стрыечны брат... Гэта і сапраўды цікавая гісторыя.

Значыць, той брат, Антось, у сваёй сям'і быў першынцам (пасля яго — яшчэ чацвёрта дзяцей). Адпаведна, першым ён вучыўся пасвіць гусей, баранаваць, касіць, вазіць, араць, запрагаць каня; разам з бацькам — цясларыць, хаты будаваць іншым людзям... Тады ж наспявала думка, што можна ўжо і сабе: самы час ажаницца, аддзяліцца ад бацькоў, завесці сваю гаспадарку, зажыць самастойна...

Карацей, стаў Антось прыглядацца да дзяўчат, але ў сваёй вёс-

цы ні адна з іх хлопцу не падабалася.

Тады, па нядзелях, ён зачасціў да царквы: на службы з усёй акругі людзі збіраліся: прычым сталых, старых было тады менш, чым моладзі.

Сярод яе і зглядзеў хлопец Марусю: загаварыў і адзін раз, і другі... Потым падумаў, а навошта час марнаваць — трэба засылаць сваёй, няхай дамаўляюцца наконт вячанна ды вяселля... Не падумаў ён неяк, што ў Марусі яшчэ тры сястры, што ў яе вёсцы ў сем'ях — няпісаны закон: замуж выходзіць па чарзе, то-бок пакуль старэйшую не возьмуць, малодшыя таксама «на печы сядзяць».

Маруся была другой, але ж Антосевых сваёй бацькі прынялі, частавалі — дамовіліся, што вясельне зладзяць на Каляды (ЗАГСаў не было, вячаў ды шлюб рэгістраваў бацюшка).

І вось той самы дзень. У сваёй больш заможнай сваячкі Антос пазычыў адмысловую брычку, разам са «світай» з найбліжэйшай радні хораша прыбраў яе і паехаў да царквы.

Нявеста са сваёй радзінай была ўжо на месцы — у прыгожым вышываным кажушку, у цёплай вялікай хустцы... Твар пад ёй не дужа і разгледзіў.

Але ж вольны вясельнікі зайшлі ў царкву, распрануліся і... Што гэта? Ці не гром пасярод зімы? Замест Марусі — у вяночку яе старэйшая сястра! Хораша ўсімнаеца, смела бярэ Антос за руку (а яму няма як вырывацца: людзі ж вакол!), рашуча вядзе да бацюшкі...

Толькі потым, за вясельным сталом, малады змог неяк ачомацца, добра разгледзець нявесту: дзеўка як дзеўка — не брыдка, вясёлая, шчаслівая... Высакавата, праўда... Але ж з такой на сенакосе добра.

...Як паказала далейшае жыццё, — не толькі там. Маладыя паціху-памалу бабудавалі сваю хату, завялі гаспадарку, нарадзілі і выгадавалі чацвярых дзяцей. Антось у калгасе шафёрам працаваў, Люба — даяркай. У вёсцы іх вельмі паважалі.

Не засядзелася ў дзеўках і Маруся: за свайго аднавяскоўца замуж пайшла. Швагры паладзілі адразу: дапамагалі адзін аднаму, прыходзілі ў госці, жылі!

У мяне пытанне: а што ж гэта робіцца цяпер? Знаёмяцца, сустракаюцца, любяцца-кахаюцца, а паўняцца — праз паўгода развод. Чаму? Вочы ж (не тое, што ў Антосі) бачылі, што куплялі?

**Ніна Горгуль,
г. Мінск.**

**Рубрыку вядзе
Валянціна ДОЎНАР.**

Ад яе ж, і ў працяг апошняй гісторыі — хатняе заданне.

У аднаго ну вельмі талковага бацькі (разумнага, багатага, добрага, майстравага...) было аж тры дарослыя дачкі — хоць сёння замуж выдавай! Прычым — усіх! Але... за каго, калі на гарызонце — ну нікога вартага!

Перажываў бацька, малілася маці і такі ж вымаліла — з'явіўся жаніх! Якраз той, што патрэбна! Пагасціў у гэтай сям'і, пабачыў нявесту, у адну загахаўся без памяці, — згодны жаніцца! Але ж як пра гэта сказаць, каб сяцёр не пакрыўдзіць, каб, крый бог, бацькоў не прагнавіць?

Думаў ён думаў і прыдумаў: папрасіў прынесці тры аднолькавыя чайнікі, у кожны з іх — наліць вады (пароўну!), усе тры паставіць на пліту... У каторай з дзяўчын вада закіпіць найперш, тая за жонку стане.

Як надумалі ў тым доме, — так зрабілі: чайнікі ўжо на пліце.

Пытанне: якая з трох сяцёр — старэйшая, сярэдня ці малодшая — стане жонкай гэтага вынаходніка? Ёсць здагадкі? Пішыце!

Аранжавы ўзровень

Галалёдзіца як нагода пагаварыць пра выхаванне

На чацвер сіноптыкі папярэдзілі пра аранжавы ўзровень небяспекі з-за снізготы. Была яна ўжо і ў сераду ўвечары, як толькі пачало падмарожваць. На пачышчаных тратуарах яшчэ нічога — яны былі ўжо практычна сухыя, толькі дзе-нідзе блішчэлі плямы тонкага лёду. А вольны збочыла з вуліцы ў двары, каб скараціць шлях, — ледзьве ногі не паламала. Ішла ў падсвечанай ліхтарамі цемры па яшчэ не пасыпаных ледзяных грудках, падварочвала абцасы, старалася не адрываць падэшвы ад слізкай паверхні. Сама сябе супакойвала: нічога, гэта яшчэ не страшна. Успомні лепш, як Зорку паіла...

Галалёдзіца зімой як з'ява стала ў вёсцы рэальнасцю ў канцы 80-х — пачатку 90-х мінулага стагоддзя. Да гэтага, канешне, былі наслізганія палазамі саняў месцы на дарозе, дзе можна было добра-такі грывнуцца. Але каб так — калі снег, які выпаў і меўся ляжаць да вясны, падтаўшы ад нечаканага пацяплення, а пасля яшчэ і паліты студзеньскім дажджом, ператварыўся ў суцэльны каток... Такага не памяталі нават нашы бабулі, дзівіліся, паўшаптам прадракалі хуткі канец свету. Пра глабальнае пацяпленне тады яшчэ шмат не казалі, затое ва ўсіх на слыху былі нядоўныя аварыі ў Чарнобылі і перабудова... Нечаканае пацяпленне і абледзяненне наваколле ўспрымалася тады як лагічны працяг катастрофы, у цэнтры якой нам сабіла апынуцца.

ЗРЭШТЫ, жыццё працягвалася. Па палітай вадой абледзянелай дарозе некажы штодня дабіраліся да школы ў суседнюю вёску (а ў нас жа самая высокая кропка краіны побач, так што дарога тая была — з узгорка на ўзгорак). У час суцэльнага дэфіцыту з'явіўся яшчэ адзін тавар, якога было не дастаць у вясковай аптэцы, — звычайны белы лейкопластыр. Яго клеілі на падэшвы абутку, і шурпавата паверхня хоць на нейкі час падстрахоўвала ад падзення, не давала нагам раз'язджацца. Дапамагала не вельмі: падалі на мокры лёд, падымаліся, ішлі далей, чухачы пабітыя месцы... Але сапраўдны «трэш», кажучы мовай сённяшняй моладзі, пачынаўся дома. На нашай «кулацкай» даваеннай сядзібе хлёў стаіць насупраць хаты на другім баку вуліцы, ды яшчэ і на ўзгорку. І вось туды па гэтым суцэльным галалёдзё трэба было цягнуць поўныя ведры: свінням з ежай, карове — з вадой. Калодзежа каля хаты не было, даводзілася ісці да суседзяў... Зорка наша была рагуля вялікая, як гара, і выпівала чатыры ведры сама меней. Карацей, адно з самых яркіх уражанняў юнацтва — атракцыён «Напаіць Зорку»: прайсці з поўнымі ведромаі вады па абледзянелай паверхні і не паваліцца.

СКАЖЫ каму цяпер, што гэта рабіла худое шаснаццацігадовае дзядуца... Прычым без ніякага форс-мажору, без ніякай вымушанай неабходнасці. Гэта было — нармальна. Як нармальна было і тое, што пасля другога класа бабуля дала ў рукі граблі і паказала, як правільна іх трымаць. А мама паказала другакласніцы, як уключаць газавую пліту, навучыла, як парэзаць на патэльнію скварку і ўзбіць пасля яйка. Як нармальна было, што пасля чацвёртага класа мяне навучылі даць карову. Як нармальна было, што дзядуца сена мы фактычна высушвалі ўдзвух са стрыечнай сястрой-равесніцай, якая прыезджала з горада, і было нам тады па трынаццаць-чацвярнаццаць гадоў. Як нармальна было, выйшаўшы з пачатковай школы, дапамагаць старэйшым палоць буракі і рваць лён. Прычым, заўважу, вясковыя і гарадскія дзеці (прынамсі, тыя, што прыезджалі на канікулы ў вёску, — а такіх было большасць) у гэтым плане зусім не адрозніваліся — працавалі ўсе.

У дзясятым класе я ўвогуле забрала ў мамы вячэрнія клопаты па гаспадарцы, яна нават не заходзіла ў хлёў. І, несучы ведры вады па слізкай вуліцы, я не ўспрымала гэта як нейкую павіннасць, хутэй як прыгоду. І нават у галаву не прыходзіла думка накшталт: чаму я павінна гэта рабіць?.. І гэта не перашкаджала мне выдатна вучыцца, удзельнічаць і перамагаць у рэспубліканскіх алімпіядах, пісаць вершы, рыхтавацца да паступлення на ўніверсітэт.

ТУТ яшчэ, напэўна, трэба напісаць (бо, можа, хто сумняваецца), што ў нас было сапраўды шчаслівае дзяцінства і юнацтва. У нашым жыцці былі шчаныты-кацяняты (а яшчэ і мокрыя, толькі з яйка, кураняты, якіх сушылі пад настольнай лямпай, і чысценкія блакітнавокія парастацы, якіх выпойвалі з соскі на печы). Мы паспявалі збегач тры разы на дзень пакупацца ў возеры, схадзіць у грыбы, пагуляць у «выбівалы», паглядзець «Госцю з будучыні» па чорна-белым тэлевізары, пачытаць «У краіне райскай птушкі» ці «Трох мушкецёраў», выбрацца ў экспедыцыю на былую панскую сядзібу. У старэйшых класах не прапускарлі ніводнай дыскатэкі ў саўгасным Даме культуры (восьем кіламетраў туды, восьем назад — хіба гэта адлегласць?). І ніхто ніколі не скардзіўся, што старэйшыя прымушаюць дапамагаць па гаспадарцы — гэта дапамога была арганічнай часткай жыцця, сведчаннем твайго далучанасці да сям'і... Гэта, можна сказаць, адна з нашых нацыянальных спрадвечных традыцый. Аб неабходнасці захавання якіх галоўных каштоўнасцяў сёння гаворым часта і шмат, бо яны сёння дзесьці тоесныя захаванню незалежнасці.

ДЫК вось з захаваннем гэтай традыцыі ў нас, здаецца, праблемы. У нас расце пакаленне лайдакоў. Не, яны нармальныя дзеці, старанныя, добра вучацца, разбіраюцца ў камп'ютары, тэлефоны ў іх увогуле як працяг рук. А вольны што датычыцца фізічнай працы — нават не даволі цяжкай вясковай, а проста побытавых, гаспадарчых рэчаў... Не ад адных знаёмых чула: мала таго што нашчадка на дачу на вярочы не зацягнуеш, дык яшчэ і, вярнуўшыся з дачы, даводзіцца за нашчадка прыбіраць і посуд мыць. І тут жа знаходзім нашчадку апраўданне: ён жа (яна ж) вучыцца, ды адпачываць дзіцяці трэба.

МОЖА, нічога ў гэтым страшнага няма — іншы час, іншыя мноравы. А вольны здарыцца ў жыцці гэтага дзіцяці аранжавы ўзровень, калі нас не будзе побач. І што яму тады дапаможа ўтрымацца на нагах і не ўпаасці?..

Алена ЛЯЎКОВІЧ.

Малюнак Аляксандра АРМАЗЭ.